

ВІДГУК ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу Дикого Анатолія Петровича
на тему **“ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ”**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави

Актуальність теми дослідження

Впродовж останніх років в Україні спостерігається збільшення кількості та різновидності економічних злочинів, що особливо актуалізувалося в умовах широкомасштабного нападу РФ на Україну. Це створює серйозні загрози для стабільності та розвитку країни, і вимагає системного та ефективного підходу до їх запобігання та протидії. Забезпечення відповідного рівня економічної безпеки є важливою умовою для стійкого розвитку держави. Зростання економічної злочинності може негативно позначитися на фінансовому стані держави, інвестиційному кліматі, довірі до державних інституцій тощо. Очевидно, що економічна злочинність має транснаціональний характер і становить загрозу для країн у всьому світі. У зв'язку з цим, розробка ефективної державної політики запобігання та протидії цьому деструктивному явищу є важливою не лише для внутрішнього становища України, а й для збереження стійкості держави до зовнішніх впливів та покращення міжнародного іміджу нашої країни. Ефективна протидія економічній злочинності сприяє також підвищенню довіри громадян до державних органів та інституцій, що може позитивно позначитися на соціальній стабільності та сприяти подальшому розвитку держави. У зв'язку зі змінами системи світового порядку питання економічної безпеки набуває особливого значення. Дослідження в цій сфері допоможе відповісти на виклики сучасності та визначити належні стратегії дій для збереження стійкості держави до зовнішніх та внутрішніх негативних впливів.

Таким чином, дослідження Дикого Анатолія Петровича на тему «Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України» є актуальним і важливим завданням для забезпечення стійкого розвитку та безпеки країни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного університету “Житомирська політехніка” за темами: “Забезпечення економічної безпеки територіальних виробничих комплексів” (номер державної реєстрації 0120U103443); “Використання цифрових технологій в системі запобігання та протидії легалізації одержаних доходів, одержаних злочинним шляхом для запобігання фінансуванню тероризму” (номер державної реєстрації 0122U200730). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою теоретичних, організаційних, методологічних положень та механізмів формування і реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень,
висновків і рекомендацій в дисертації та їх достовірність**

Зміст дослідження А.П. Дикого дозволяє зробити висновок про те, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, мають належне обґрунтування, логічний хід та високу достовірність. Автор ефективно виконав дослідження, відповідно до поставленої мети, що спрямована на наукове обґрунтування теоретичних засад та практичних аспектів державної політики у сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті забезпечення економічної безпеки України.

Для досягнення цієї мети автор визначив та послідовно розв'язав низку завдань: уточнив сутність та характеристики економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави; проаналізував наслідки економічної злочинності для економічної безпеки та виділив найбільш деструктивні з них; розробив методологію створення та впровадження державної політики з метою запобігання та протидії економічній злочинності в контексті економічної безпеки; виявив симптоми та системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що становлять складову економічної безпеки України; провів діагностику наслідків економічної злочинності та системних проблем державної політики щодо протидії цьому явищу; розробив науково-методичний підхід до удосконалення діяльності органів центральної виконавчої влади, які реалізують державну політику щодо запобігання та протидії економічній злочинності; сформулював механізм розширення ролі правоохоронних органів у забезпеченні запобігання та протидії економічній злочинності;

розробив теоретико-методологічні положення створення інформаційно-комунікаційної системи для запобігання та протидії економічній злочинності; визначив основні складові механізму міжнародної співпраці в сфері протидії економічній злочинності; розробив механізми забезпечення інформаційної безпеки при реалізації державної політики з протидії економічній злочинності.

Аналіз отриманих результатів дослідження свідчить про їх високу якість на теоретичному та практичному рівнях. Автор чітко сформулював завдання та ретельно пропрацював їх, спрямовуючи свою наукову діяльність на новий підхід щодо вивчення досліджуваних питань. У дослідженні здобувач застосував критичний аналіз і підкреслив недостатньо досліджені аспекти, пропонуючи власні інноваційні підходи до вирішення цих проблем. Дисертаційна робота характеризується яскраво вираженим теоретичним та прикладним внеском, дослідження добре структуроване, а розділи взаємопов'язані.

Огляд змісту дисертації вказує на досягнення поставленої мети, що підкреслює правильний вибір об'єкта дослідження та застосування широкого спектра наукових методів (від загальнотеоретичних до прикладних) для вивчення досліджуваної проблематики. Висновки та рекомендації, що сформульовані на основі отриманих результатів, є достатньо обґрунтованими та логічними. Дослідження, проведене А.П. Диким, має новаторську цінність та актуальність.

Рецензована дисертаційна робота відрізняється глибоким змістом дослідження, яке передається через логічну структуру та послідовне викладення матеріалу. Кожний розділ підсумовується висновками, де автор конспективно подає отримані наукові результати. Загальні висновки демонструють важливість проведеного дослідження для подальшого розвитку науки та практики в галузі економічної безпеки держави. Сформульовані висновки та рекомендації є наслідком здійсненого аналізу та високоякісного дослідження, яке, зокрема, отримало підтвердження у процесі впровадження органами влади.

На підставі виконаних завдань стверджується, що результати цього дослідження виявляються високою якістю на теоретичному та прикладному рівнях. Отже, дисертаційна робота А.П. Дикого є науково цінною, відзначається комплексним підходом до досліджуваних питань та їх системним розглядом.

Оцінка наукової новизни дисертаційної роботи

До найбільш суттєвих наукових результатів, представлених у дисертації,

які характеризуються науковою новизною, можна віднести:

- розроблено комплексну інформаційно-комунікаційну систему реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі економічної безпеки, яка охоплює: вихідні положення, що ґрунтуються на теорії комунікації; ідентифікацію складових комунікації на усіх етапах і рівнях реалізації правоохоронної функції; структурні складові інформаційно-комунікаційної системи та механізм їх функціонування; порядок упровадження новітніх технологій в процеси запобігання та протидії економічній злочинності, що уможливорює взаємодію та узгодження діяльності суб'єктів реалізації державної політики;

- обґрунтовано склад і зміст репутаційних наслідків економічної злочинності, що впливають на рівень економічної безпеки держави, до яких віднесено зниження довіри міжнародних організацій до держави; відсутність довіри до органів державної влади та правоохоронних органів з боку населення, бізнес-структур та міжнародних партнерів; зниження довіри інших держав; відсутність довіри іноземних інвесторів до економічної системи держави;

- розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі економічної безпеки держави, що передбачає сукупність послідовних етапів: 1) визначення та ідентифікація симптомів проблеми; 2) визначення та ідентифікація системних проблем; 3) обґрунтування змістовних характеристик; 4) вихідні положення; 5) напрями реалізації; 6) визначення об'єктів впливу; 7) встановлення напрямів трансформації діяльності суб'єктів; 8) визначення властивостей та встановлення напрямів розвитку методів, інструментів, засобів та складових забезпечення; 9) формування інформаційно-комунікаційної системи; 10) розробка механізмів забезпечення безпеки; 11) розробка механізму оцінки ефективності реалізації державної політики;

- розроблено теоретичні положення ідентифікації симптомів проблеми економічної безпеки держави економічного та неекономічного характеру зумовлених впливом економічної злочинності;

- розвинутий понятійний апарат державної політики запобігання та протидії економічній злочинності щодо уточнення змісту поняття «економічні злочини», які запропоновано розглядати, на відмінну від відомих, як загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб;

– розвинуту теоретичну модель ідентифікації наслідків економічної злочинності для економічної безпеки держави, яка вирізняється з-поміж інших такими складовими: 1) інформаційна модель структурування наслідків економічної злочинності та їх впливу на структурні складові економічної безпеки (бюджетна, фінансова, інвестиційна, інноваційна, виробнича, демографічна, соціальна, зовнішньоекономічна безпеки); 2) модель структуризації наслідків економічної злочинності (економічні, репутаційні, політичні, геополітичні, соціальні, екологічні);

– удосконалені методичні підходи до діяльності центральних органів виконавчої влади як суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі економічної безпеки України шляхом: 1) ідентифікації напрямів діяльності та об'єктів впливу суб'єктів реалізації державної політики на економічну злочинність; 2) групування органів центральної виконавчої влади за їх роллю в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; 3) розширення діяльності суб'єктів реалізації державної політики;

– удосконалений механізм розширення напрямів діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції у сфері запобігання та протидії економічній злочинності шляхом визначення пріоритетних напрямів їх спільної діяльності щодо протидії економічним злочинам, які становлять загрозу національним інтересам, що вирізняється від наявних підходів: 1) виокремленням економічних злочинів, які пов'язані із російсько-українською війною; 2) формами організації спільної діяльності (створення спільних слідчих груп, залучення фахівців, спільне використання ресурсів, обмін інформацією, консультування, інші специфічні форми), 3) фінансуванням таємних видатків спільної діяльності;

– розвинутий механізм міжнародної співпраці суб'єктів правоохоронної системи України з міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн, який вирізняється від діючого такими складовими: 1) створення міжвідомчого центру комунікації; 2) визначення напрямів співпраці з Інтерполом та Європолом; 3) розробка форм організації взаємодії в процесі протидії економічним злочинам; 4) формування кадрових вимог до офіцерів зв'язку; 5) встановлення напрямів співпраці з правоохоронними органами зарубіжних країн щодо профілактики економічної злочинності, підготовки та перепідготовки кадрів, реалізації спільних операцій;

– розвинутий механізм забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що порівняно з відомими передбачає: об'єкти інформаційної безпеки та

кіберзахисту; суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки на різних рівнях реалізації державної політики; мету та завдання механізму; етапи формування та реалізації механізму та форми його забезпечення (фінансове, організаційне, правове, кадрове);

– розвинутий науковий підхід до обґрунтування системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, який дав змогу виявити такі: 1) політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; 2) неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; 3) низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; 4) відсутність комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; 5) високий рівень корупції в правоохоронній системі; 6) відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; 7) недієва система профілактики економічних злочинів; 8) відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; 9) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; 10) відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози;

– розбудований інструментарій виявлення та оцінки рівня впливу політико-правових наслідків економічної злочинності (рівень демократії в країні; рівні дієздатності держави; рівень дотримання верховенства права) на економічну безпеку держави;

– удосконалений механізм оцінки впливу соціально-економічних наслідків економічної злочинності на економічну безпеку держави, що вирізняється такими складовими: оцінка державного боргу, визначення індексу конкурентоспроможності, індексу якості життя та індексу Джині.

Практичне значення одержаних результатів дисертації

Дисертація А.П. Дикого становить автономне та закінчене наукове дослідження, сфокусоване на комплексному аналізі питань, пов'язаних з розвитком теорії та методології формування й втілення державної політики протидії та запобігання економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Практична цінність отриманих результатів полягає у впровадженні висновків та рекомендацій, спрямованих на забезпечення теоретичної та методологічної бази формування та реалізації державної політики протидії та запобігання економічній злочинності в системі гарантування економічної

безпеки України. Отримані результати мають важливе значення як на національному, так і на міжнародному рівні.

Основні теоретичні та методологічні позиції дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання суб'єктами державного управління економічною безпекою, зокрема: Комітетом Верховної Ради України з питань антикорупційної політики (Довідка № 2401/2023-3 від 24.01.2023 р.); Комітетом Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів (Довідка № 1701/2023-1 від 17.01.2023 р.); Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету (Довідка № 395д9/11-2023/20480 від 31.01.2023 р.); Головним управлінням національної політики в Житомирській області (Довідка № 263/105/03/12-2023 від 31.01.2023 р.); Державним університетом “Житомирська політехніка” (Довідка № 44-35.725.04/148 від 31.01.2023 р.).

Повнота викладення результатів дисертації у наукових працях

Основні положення та результати дисертації доповідалися, обговорювалися та схвалені на науково-практичних конференціях, а також достатньо повно викладені у 41 науковій праці, у тому числі: 2 монографії (в тому числі 1 – одноосібна); 3 статті у зарубіжних виданнях, що включенні до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та WoS; 2 статті у періодичних наукових виданнях зарубіжних країн; 16 статей у наукових фахових виданнях України; 9 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях, 9 праць у інших виданнях.

Публікації повністю розкривають зміст представленої дисертації і свідчать про самостійність одержаних результатів наукового дослідження. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до визначених законодавством вимог.

Академічна доброчесність автора та оформлення дисертації

Дисертація демонструє відсутність академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації. Її написання відповідає стилістичним та граматичним нормам. Використовувані наукові терміни є стандартними та всезагально визнаними. Додатки до дисертаційної роботи мають обґрунтовану релевантність і розширюють її основні позиції. Представлення завдань, результатів дослідження, наукової новизни, висновків та рекомендацій в дисертаційній роботі є легким для сприйняття, логічно побудованим та має чітку структуру.

Відповідність роботи паспорту спеціальності

Дисертаційна робота відповідає таким пунктам паспорту спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки):

1. Методологія дослідження проблем економічної безпеки, ідентифікація об'єктів економічної безпеки, національні економічні інтереси, внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці, критерії економічної безпеки, індикатори економічної безпеки та їх порогові рівні.

2. Методологія дослідження проблем економічної безпеки, ідентифікація об'єктів економічної безпеки, національні економічні інтереси, внутрішні та зовнішні загрози економічній безпеці, критерії економічної безпеки, індикатори економічної безпеки та їх порогові рівні.

3. Тінізація економіки як загроза економічній безпеці: форми та методи тінізації економічних відносин й економічної злочинності та засоби їх зменшення, проблеми тіньової зайнятості, засоби та методики легалізації тіньових доходів і капіталу, економічні аспекти поширення корупції та протидії їй.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи важливість наукових розробок, наявних у дисертації, та суттєві практичні результати, одержані дисертантом, необхідно вказати на окремі дискусійні положення.

1. У методологічній частині (розділи 2.1-2.3) автор розглядає питання, пов'язані з: (а) реалізацією державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави; (б) симптомами проблеми гарантування економічної безпеки в контексті запобігання та протидії економічній злочинності, а також (в) системними проблемами державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як складової гарантування економічної безпеки України, що є абсолютно логічним та важливим. Проте, на нашу думку, автор необґрунтовано обійшов увагою «Методику національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні», аналіз та вдосконалення якої є критично важливим при дослідженні тематики рецензованої дисертаційної роботи. Насамперед, Національна оцінка допомагає: розкрити масштаби та розповсюдженість відмивання коштів та фінансування тероризму в країні; враховувати специфіку та контекст окремої держави при формуванні та реалізації політики протидії економічній злочинності; розподілити обмежені ресурси, такі як бюджетні кошти та персонал, в більш ефективний спосіб, концентруючи їх там, де ризики найвищі; вдосконалювати механізми виявлення та попередження

економічної злочинності; сприяє покращенню міжнародної співпраці та обміну інформацією у сфері боротьби з економічною злочинністю та фінансуванням тероризму. Таким чином, Національна оцінка ризиків, як і діяльність Держфінмоніторингу та інших подібних інституцій загалом, є необхідним інструментом для ефективною розробки, впровадження та моніторингу державної політики протидії економічній злочинності й забезпечення економічної безпеки України.

2. Безумовно позитивною характеристикою дисертації є представлена у дослідженні достатньо широка база даних динаміки показників, що висвітлюють ситуацію стосовно економічної злочинності в Україні, зокрема динаміка загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності (рис. 3.2, с. 207, табл. 3.1, с. 209), кількість кримінальних правопорушень, здійснених на підприємствах, в установах, організаціях за видами економічної діяльності (табл. 3.3, с. 215), матеріальні збитки від несплачених податків, зборів та інших обов'язкових платежів організаціями, підприємствами та установами (табл. 3.4, с. 219), індекс якості життя в країнах Європейського Союзу (табл. 3.14, с. 272) та ін. Попри це доцільно було б продовжити цей аналіз більш комплексним економетричним підходом для посилення аргументації та висновків автора. Застосування окремих видів економетричного аналізу, зокрема таких, як кореляційний, регресійний аналіз (включно з векторною авторегресією), аналіз часових рядів, різного роду моделювання у тому числі з використанням нейронних мереж, фрактального підходу тощо дає можливість визначення: каузальних зв'язків; здійснення квантифікації впливу, прогнозування; забезпечення контролю та оцінки ефективності державної політики; виявлення залежності між показниками тощо. У підсумку, застосування економетричного аналізу допомагає здійснювати глибший науковий аналіз, а, з огляду на предмет рецензованого дослідження, на рівні держави – приймати обґрунтовані рішення для зміцнення національної економічної безпеки та реалізації різного роду ефективних політик в інших сферах.

3. У табл. 4.1 (с. 283) дисертант подає авторський підхід щодо напрямів і об'єктів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки, який, очевидно, заслуговує на увагу. Однак, ми вважаємо, що в дисертації загалом недостатньою мірою висвітлено аналіз власне системи гарантування економічної безпеки, яку можна трактувати як комплекс взаємопов'язаних заходів, політик, ресурсів та стратегій, спрямованих на забезпечення сталого та стійкого функціонування економіки держави, мінімізацію ризиків та загроз, які можуть негативно впливати на економічний розвиток та добробут

громадян і головною метою, якої є забезпечення ефективності, стабільності та життєздатності економіки держави в умовах нестабільного середовища. До елементів системи гарантування економічної безпеки, як відомо, відносять: фінансову стійкість; монетарну, фіскальну та торговельну політики; зовнішньоекономічну стратегію; інноваційний та технологічний розвиток; забезпечення сталого розвитку; розвиток людського капіталу; протидія економічній злочинності та ін. Таким чином, система гарантування економічної безпеки має на меті створення сприятливого економічного середовища, в якому держава може ефективно функціонувати, забезпечуючи сталість розвитку та зростання економічних показників й підвищення добробуту своїх громадян. З огляду на зазначене, вбачаємо важливим подальший аналіз взаємозв'язків та взаємовпливів у середині такої системи, характерний власне для України.

4. Вважаємо також за доцільне більш детальне дослідження впливу широкомасштабного вторгнення РФ в Україну на специфіку та структуру економічної злочинності в середині нашої держави та в світовому масштабі. Вказане є необхідним для глибшого розуміння трансформацій у досліджуваній сфері та для виявлення можливостей протидії економічній злочинності на рівні країни та міжнародної спільноти. Важливою є оцінка наслідків війни для національної та міжнародної економічної безпеки, виявлення нових трендів, пошуку ефективних механізмів протидії, формування політик та стратегій відновлення, поширення знань та позитивного досвіду для інших країн.

5. У пропозиційному розділі (підрозділ 5.2) автор подає механізм забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що є надзвичайно важливим на сучасному етапі. Проте в теоретичному та аналітичному розділах дисертант не приділив належної уваги цій проблематиці. Таким чином, висновки та пропозиції автора у цьому контексті потребують детальнішого обґрунтування та посилення доказової бази.

Проте, загалом зазначені дискусійні положення не знижують науково-практичної цінності дисертації, висновків і рекомендацій та є підставою для обговорення в дискусійному порядку під час захисту дисертації.

Загальний висновок

Враховуючи актуальність проблеми, якість рецензованої дисертації та автореферату, новизну, висновки та пропозиції за результатами дослідження вважаємо, що дисертаційна робота Дикого Анатолія Петровича на тему:

«Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України» є самостійною, завершеною кваліфікаційною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та прикладні результати, що мають суттєве значення для розвитку науки та практики економічної безпеки держави.

Дисертація виконана на високому науковому рівні, має практичну спрямованість і відповідає вимогам пунктів 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 із відповідними змінами, а її автор – Дикий Анатолій Петрович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави.

Опонент:

**Д.е.н., професор,
професор кафедри маркетингу
Львівського національного університету
ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького**

М.І.Флейчук

ВІРНО

**ПІСЬМАЛЬНИК ВІДДІЛУ КАДРІВ
ЛЬВІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
ІМЕНІ С.З.ГЖИЦЬКОГО**

